

РЕЦЕНЗИЯ

на представените трудове за участие в конкурс
за академичната длъжност ПРОФЕСОР,
обявен от ЮЗУ 'Неофит Рилски' в ДВ., бр. 40/29.05.2012

Рецензент: проф. д-р Александър Грозев
Кандидат: доц. д-р Мирослава Кортенска

Кандидатката за участие в конкурса за академичната длъжност "професор" доц. Мирослава Кортенска е познат на обществеността театровед с многогодишна практика като критик, драматург, преподавател, водещ на радио и телевизионни предавания, автор на сценарии за документални филми. Тя успешно съчетава научно-педагогическите си занимания с активна обществена дейност – била е експерт към Комисията за култура и медии в Народното събрание, член е на Изпълнителния съвет на Фонд "Научни изследвания", била е член на различни художествени съвети в БНР и БНТ, учредител и ръководител е на фондация "Мира арт". Нейната професионална компетентност, принципност и витална енергия ѝ позволяват успешно да се реализира като специалист по проблемите на съвременния театър.

От предложените за рецензиране трудове приемам като основен историческата монография "Културната мисия на кръга "Мисъл". Това е сериозно и задълбочено изследване на възгледите и художествената практика на творците, обединени около знаменитото на времето списание "Мисъл". Възникнал в края на 19-и век, кръжецът около д-р Кръстьо Кръстев постепенно се налага като генератор на амбициозни идеи и новаторски проекти, имащи за цел издигане равнището на българската култура и приобщаването ѝ към европейските ценности. Водещите фигури на този кръг имат значителен принос както за развитието на модерната българска литература, така и за формирането на облика на българския театър от началото на 20-и век. Изхождайки от тези исторически предпоставки, авторката проследява подробностите около обособяването на кръжеца и набляга на мисионерската роля на д-р Кръстев, П.К.Яворов, Пенчо Славейков, Петко Тодоров и гравитираните около тях критици Владимир Василев, Ив.Ст. Андрейчин и др. за налагане на високи художествени критерии и принципи в изкуството и литературата. Нейните пространни анализи и наблюдения са подкрепени с богат фактологически материал, многобройни позовавания на обзорни статии и рецензии, което

прави от труда полезно помагало за всички, които изучават този период от историята на нашата култура.

Авторката структурира материала на своето изследване в няколко самостоятелни глави, които са посветени на различните аспекти на проблема: общоестетическия, собствено театралния, критико-оценъчния, както и на конкретния принос на всеки един от “голямата четворка” на кръга “Мисъл”. Въвеждайки читателя към същността на темата, авторката правилно отделя внимание на въпроса за влиянието на идеолозите от кръжеца за изграждането и формирането на модерно естетическо мислене сред творците на следосвобожденската ни култура. По страниците на списанието редовно се публикуват основополагащи трудове по философия и естетика от най-нашумелите европейски мислители, а д-р Кръстев и неговите съмишленици също пишат теоретични материали върху сходни проблеми от философията и естетиката. Доц. Мирослава Кортенска подчертава най-важното в приноса на кръга “Мисъл” за развитието на духовния живот у нас в края на 19-и и началото на 20- век – изграждането на “обновено художествено съзнание на българина” (стр. 43). Като изхожда от тази теза, авторката подробно анализира философската база, върху която са формирани естетическите възгледи на д-р Кръстев, Пенчо Славейков и Петко Ю.Тодоров. В търсене на многозначността на формиращата се конфронтационна културна ситуация доц. Мирослава Кортенска припомня известната полемика между Димитър Благоев и Петко Ю.Тодоров за дефиниране същността на изкуството – като специфична естетическа дейност или отражение на реалната действителност. Тя стига до интересното заключение за значението на този принципен спор: “противопоставяйки се, те се и допълват взаимно” (стр. 77). Авторката внимателно поднася и коментира естетическите позиции на идеолозите на кръжеца и налага извода за съществуваща “диалектична връзка между делото на “Мисъл” и становищата на предходниците им (Вазов) и неукрепналото марксистко гледище” (стр. 79).

Тук би следвало да има повече и по-подробна аргументация на иначе вярното обобщение, за да се стигне до финалното заключение за историческото значение на списание “Мисъл” за “задвижването на важни процеси в националната ни култура.” (стр. 79) Това би обогатило научното съдържание на разглежданата глава.

“Драмата – кръстопът на идеи и търсене” е втората и главна част от изследването на доц. Мирослава Кортенска, в която тя напълно разкрива и разгръща професионалната си ерудиция, способността си да анализира конкретни художествени факти и върху тях да изгражда и доказва своите тези. Авторката познава в подробности активния театрален живот у нас от началото на 20-и век. Тя свободно борави с критически материали и театрални текстове, за да открие ролята на кръжеца за формиране художествения облик на Народния театър от онази епоха. Хубаво качество

на труда е стремежът на авторката да бъде обективен съдник на тази наистина мащабна и заслужаваща уважение дейност на списанието. Тя успява да се предпази от изкушенията пред всеки изследовател да надценява понякога обекта на своите интереси. Наред с множеството положителни примери за приноса на кръга около списание “Мисъл”, доц. Мирослава Кортенска не пропуска да подчертае “партизанските” моменти в отношението на кръжеца към творчеството на Васил Друмев, Иван Вазов, Антон Страшимиров (стр. 163-166) например. Нейният обективен поглед към фактологическия материал респектира и внушава доверие в точността на общите оценки. Когато тя обобщава, че публикациите в списанието, посветени на театрални въпроси, “представляват цял период на художествено израстване и обновление в тази сфера на творчеството, на нейното осмисляне и широко популяризиране сред българската публика”, читателят е убеден в научната прецизност на оценката. Подробната и надлежно коментирана аргументация откриваме в съдържанието и на останалите части от труда. В тях авторката се позовава на множеството публикувани рецензии за спектаклите на Народния театър, които са живата рефлексия на хората от кръга “Мисъл” по основните въпроси на театралното строителство – организацията на творческия процес, репертоарната политика и мястото на театъра в обществения живот на страната.

В работата над изследването си доц. Мирослава Кортенска се опира върху трудовете и на други автори от различни поколения, работили преди нея върху същия исторически материал – Боян Ничев, Стоян Каролев, Тончо Жечев, Михаил Арнаудов и др. Тя не само добросъвестно цитира техните заключения в подкрепа на собствените си мисли, но развива и обогатява темата в контекста на актуалните проблеми на българската култура. Нейният труд е самостоятелно изследователско произведение, което задълбочава погледа към едно от най-значимите явления в културния живот от началото на 20-и век. Неговата пълнота, задълбоченост на анализите и изчерпателността на фактологията, както и достъпният стил на изложението, го правят полезно помагало за всички, които проявяват интерес към дейността на кръга около списанието на д-р Кръстьо Кръстев “Мисъл”.

Книгата “Културен компас” допълва изследователските усилия на доц. Мирослава Кортенска да прокара мостове на връзки и взаимни влияния между нашата театрална култура и художествената практика на изтъкнати творци от Балканския регион и Европа. Изцяло обвързана със съвременността, книгата съдържа интересни критически рефлексии за конкретни художествени факти и личности на големи театрални творци, за важни международни театрални събития, както и редица темпераментни критически материали по актуални проблеми на театралната ни практика.

В тази книга откриваме другото, не по-малко интересно лице на театралния експерт. Доц. Мирослава Кортенска е в стихията си, когато трябва да остоява своите виждания за посоките на търсения в съвременния театър, когато трябва да определи мястото на един или друг творец в изменящата се йерархия на художествените ценности. В този план на мисли особено любопитна е главата “Театралната критика – четвъртата власт”, в която са събрани някои от нейните най-полемични, но и най-аналитични статии.

Авторката не крие своите естетически пристрастия, както и антипатиите си към явления и факти, белязани със знака на снобизма, груповщината или лошия вкус. Тя не се страхува да дава нелицеприятни квалификации за произведения, които смята за непродуктивни за развитието на съвременния ни театър, за спекулативни или епигонски изяви. Да, в определени случаи тя е крайна в оценките си, написани с много “ярост и болка”. Да, нейните удари са безпощадни и жестоки, но в тях винаги има вътрешна логика, аргументация и нещо много важно – ясно заявена лична позиция. Читателят може да не се съгласява с нейните оценки, може да спори върху правилността на изводите ѝ, но той не може да не оцени полемичния им стил, който разчиства поле за конструктивни по своя характер дискусии. Това, вероятно, продължава да носи и съответните негативи за авторката. Едно обаче е неоспоримо – доц. Мирослава Кортенска активно присъства в театралния живот с оценки, които нарушават удобното спокойствие, търсят конфронтация, спор за истинските и мними художествени ценности. Очевидно тя внася в критическата практика онзи необходим дух на полемичност, който да я вади от състоянието на равнодушен коментатор на художествените факти.

Доц. Мирослава Кортенска е динамична личност, която трудно би се оставила да бъде носена от течението на процесите. Тя ги търси както в миналото, популяризирайки творческото дело на незаслужено позабравени от днешното поколение наши големи майстори (Стоян Камбарев, Любен Гройс, Методи Андонов) или фиксирайки вниманието на читателите върху приноса на театралните реформатори от миналото столетие (Йежи Гротовски, Самюел Бекет, Питър Брук, Анатолий Ефрос, Робърт Уилсън, Еженио Барба, Харолд Пинтър), така и в пъстротата на съвременната театрална продукция. В тези материали тонът на авторката е в значителна степен по-уравновесен, но съвсем не и безстрастен. Тя изважда на бял свят малко познати моменти от творческата биография на обичаните от нея творци, за да докаже тяхната значимост за еволюцията на българския и световния театър. Коментарите ѝ върху тяхното творчество са задълбочени, сериозни и солидно аргументирани.

Критическият темперамент на доц. Мирослава Кортенска трудно се побира в рамките на националните явления и факти. Тя охотно приема предизвикателствата на контактите си с други култури и традиции. Гост на

редица реномирани театрални фестивали (Авиньон, Москва, Париж, Охрид, Триест, Прилеп и др.), авторката споделя чрез медиите с широк читателски кръг своите наблюдения и изводи. Това не са повърхностни скици на случаен зрител, а сериозни професионални опити за осмисляне на глобални художествени процеси. И отново се срещаме с познатата чувствителност на доц. Мирослава Кортенска към онези творчески постижения, които обогатяват театралната практика с нови идеи. Нейните оценки издават не само личния вкус и предпочитания на критичката. В тях откриваме способността ѝ да разглежда конкретния факт в по-широкия контекст на аналогични търсения в полето на други културни традиции.

В този смисъл особен интерес представляват материалите ѝ, посветени на театъра в страните от Балканския регион – Сърбия, Македония, Румъния, Албания, който авторката очевидно следи от години. Тя анализира произведения, които носят отликите на национална самобитност, а в същото време чертаят и линията на авангардни решения. Това е полезна информация, която разширява кръгозора на читателите и ги приобщава към специфичните особености на чуждите театрални практики.

Гостуванията на авторката по фестивали и театрални събития я срещат с интересни личности, оставили траен интерес в съзнанието ѝ. Нейните контакти и познанства с изтъкнати интелектуалци от балканските държави подхранват интересните ѝ разсъждения за водещата роля на творците в съвременните процеси на глобализация и културна интеграция. Те са отделени в нарочна глава на книгата. Доц. Мирослава Кортенска предлага запомнящи се беседи с Любиша Георгиевски, Горан Стефановски, Душан Ковачевич, Йован Чиролов и Дритеро Аголи по важни въпроси на културата и творчеството. В тези разговори авторката е съумяла да създаде точна представа за широкия кръгзор и богатия жизнен опит на видните интелектуалци.

Сборникът “Културен компас” разкрива една съвсем немаловажна страна от обществената активност на доц. Мирослава Кортенска. Широк е кръгът на проблемите, които я вълнуват и които тя поставя в центъра на вниманието си с акцент театралната практика у нас и в чужбина. Умението ѝ да ги извежда с логична последователност в лесно разбираеми тези също е белег за нейния професионализъм. В допълнение към всичко казано досега искам да отбележа специално и езиковата култура на доц. Мирослава Кортенска, която допринася трудовете ѝ да се четат с удоволствие...

Въпреки мозаечната си структура, сборникът “Културни компаси” е свидетелство за ерудицията, широтата на погледа и интересите на авторката. Вzeti заедно с изследването “Културната мисия на кръга “Мисъл”, те са доказателство за възможностите и професионалните качества на доц. Мирослава Кортенска.

Искам да обърна нарочно внимание и върху представените за рецензиране два документални филма, реализирани по нейни сценарии. Това е малко необичайна форма за изява на богатия и разностранен научен потенциал на кандидатката, но в много отношения изразява навлизането и пълноценното използване на съвременните медии като инструмент за изследвания на важни процеси и тенденции в културата. Подобни текстове са изпитание за всеки изследовател, защото той трябва да съчетава научната задълбоченост със специфичните изисквания за популярност на изложението. Филмите “Възстановителна репетиция” (по-добрият, по-цялостният като реализация) и “Отместеното поколение” (с потенциал да бъде продължен) са показателни за стремежа на доц. Мирослава Кортенска за постигане на пълноценен контакт-диалог с най-широката аудитория ценители на театъра. И в тези сценарии тя се разкрива като задълбочен изследовател, но също и като добър популяризатор на знания. Излъчени по каналите на Българската национална телевизия, филмите на доц. Мирослава Кортенска намериха своите зрители. А художествените им качества бяха оценени високо на националния фестивал за късометражно кино “Златен Ритон” в Пловдив.

В заключение не бива да се пропуска и дългогодишната преподавателската кариера на кандидатката в Нов български университет и ЮЗУ “Неофит Рилски”. Имам лични впечатления от взаимната ни работа в катедра “Театрално, телевизионно и филмово изкуство”. Нейните знания и ерудиция, педагогическите ѝ умения се оценяват високо от преподавателите в катедрата, които я уважават заради принципността и колегиалното отношение.

В заключение искам да обобщя общата си преценка за кандидатурата на доц. Мирослава Кортенска. Предложените от нея материали за рецензия отговарят на изискванията за получаване на научната длъжност ПРОФЕСОР. Те имат самостоятелен характер, интерпретират значима научна проблематика и имат доказан приложен ефект.

Като вземам под внимание високите качества на представените за оценка трудове, както и богатия педагогически опит на кандидатката, предлагам на членовете на уважаемото научно жури да гласува положително за кандидатурата на доц. Мирослава Кортенска за получаване на научната длъжност ПРОФЕСОР.

проф. д-р Александър Грозев

София, 27 август 2012 година.